

**ANNA HOMA**

**WOJSKOWY SĄD I PROKURATURA  
GRUPY OPERACYJNEJ „WISŁA”  
JAKO NARZĘDZIE TERRORU  
WOBEC MNIEJSZOŚCI UKRAIŃSKIEJ  
W ŚWIETLE ZASOBU ARCHIWALNEGO ODDZIAŁU  
INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ W KRAKOWIE**

**The Military Court and Prosecutor's Office of the Army Group 'Vistula':  
A Tool of Terror Against the Ukrainian Minority in the Light  
of the Archival Resources of the Krakow Branch  
of the Institute of National Remembrance**

The article is based on the master's thesis defended in 2009 at the Institute of History of the Jagiellonian University. It describes a study of the Military Court and Prosecutor's Office of the Army Group 'Vistula' based on archival documentation of the Krakow Branch of the Institute of National Remembrance. Since the defence of the master's thesis, Eugeniusz Misiło referred to the documents in the Wieliczka archive in his collection devoted to Operation Vistula published in 2013, but he did that to a limited extent. The aforementioned documents, although not exhausting the subject, illustrate the special character of the Military Court and Prosecutor's Office of the Army Group 'Vistula' and are certainly a valuable collection, which, together with materials collected in other archives, documents the activity of these special bodies.

The material shows the specificity of activities of the above-mentioned bodies that, having the characteristics of the post-war justice system, were, at the same time, special institutions because they acted against a specific group of people – the Ukrainian minority. Therefore, their activities cannot be ignored in the evaluation of Operation Vistula. They also perfectly illustrate the instrumental use of the law by the communist authorities

to ensure their control over society. They can also be used for further research into the history of these specific bodies.

Keywords: the Military Court of the Army Group 'Vistula', the Military Prosecutor's Office of the Army Group 'Vistula', Operation Vistula, justice in the first years of post-war Poland, Ukrainian national minority, Ukrainian Insurgent Army, Organisation of Ukrainian Nationalists, resettlement, Ukrainian nationalist underground, Stalinist repression.

## UWAGI WSTĘPNE

Wśród zagadnień budzących dużo emocji na gruncie polsko-ukraińskich dyskusji historycznych, a jednocześnie rzutujących na współczesne stosunki międzynarodowe na linii Warszawa–Kijów, jest bez wątpienia akcja „Wisła”. Ta przeprowadzona w 1947 roku operacja przesiedleńcza dotknęła ponad 140 tys. osób, Ukraińców i Łemków, pozbawiając ich dorobku, nie tylko materialnego, ale także w postaci spuścizny kulturowej wielu pokoleń. Oprócz oczywistych krzywd wynikających z samego charakteru przymusowych przesiedleń oraz pojawiających się przy tej okazji nadużyć, wysiedlana społeczność dotknięta została represjami m.in. ze strony ówczesnego wymiaru sprawiedliwości. W trakcie przeprowadzania akcji „Wisła” sądy wojskowe skazały na karę śmierci oraz wieloletniego więzienia setki osób oskarżonych o wspieranie ukraińskiego podziemia nacjonalistycznego. Ukraińcy sądzeni byli przez wojskowe sądy rejonowe w Krakowie, Rzeszowie Lublinie, a także w Olsztynie i Szczecinie. Wielu zostało poddanych represjom w Centralnym Obozie Pracy w Jaworznie. Szczególne miejsce w katalogu instytucji wykorzystanych przez komunistyczną władzę do rozwiązania „problemu ukraińskiego” zajmują Wojskowy Sąd i Prokuratura Wojskowa powołane przy Grupie Operacyjnej (WSiPGO) „Wisła”, które stały się narzędziem terroru wobec przesiedlanej w ramach operacji ludności.

Badaniem ich działalności zajął się m.in. Eugeniusz Misiło. Owoce jego pracy zostały opublikowane w postaci tomu 22 „Litopysu UPA”, w ramach serii *UPA w świetle polskich dokumentów*, który nosi tytuł *Wojskowy Sąd Grupy Operacyjnej „Wisła”*. Zostały w nim zebrane dokumenty pochodzące z Centralnego Archiwum Wojskowego w Rembertowie pod Warszawą<sup>1</sup>. Działalność WSiPGO „Wisła” znalazły się także w kręgu zainteresowań Janusza Borowca, który badał

---

<sup>1</sup> *UPA v svitli pol'skich dokumentiv, Kn. 1, Vijs'kovij sud Operativnoi grupi „Visla”*, red. E. Misiło, Toronto 1992. s. 7–9.

wojskowy wymiar sprawiedliwości, a zwłaszcza jego relacje z aparatem bezpieczeństwa. Wśród źródeł, do których sięgał, były m.in. akta IPN w Rzeszowie, Archiwum Państwowego, Archiwum Sądu Okręgowego w Rzeszowie oraz Archiwum Akt Nowych<sup>2</sup>.

W posiadaniu pewnej grupy dokumentów rzucających światło na pracę wymienionych organów znajduje się również krakowski oddział Instytutu Pamięci Narodowej. Dokumenty te zgromadzone są w zespole Wojskowa Prokuratura Grupy Operacyjnej (WPGO) „Wisła”, w którego skład wchodzi 107 jednostek archiwalnych (0,6 mb). 101 z nich stanowią teczki nadzoru prokuratorskiego, pozostałe to dwa repertoria WPGO „Wisła”, Repertorium Prokuratury GO w Rzeszowie oraz dwa skorowidze do repertoriów. Poza tą grupą dokumentów w archiwum znajduje się także Wyciąg z Repertorium GO „Wisła” oznaczony sygnaturą Kr 95/1.

## WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI W PIERWSZYCH LATACH POWOJENNEJ POLSKI

Działalność Wojskowego Sądu Grupy Operacyjnej (WSGO) „Wisła” wpisuje się w ogólną strategię budowy komunistycznego ładu w powojennej Polsce. Podporządkowanie społeczeństwa nie byłoby możliwe bez dobrze zorganizowanych instytucji bezpieczeństwa publicznego oraz restrykcyjnego prawa bezwzględnie egzekwowanego przez organy wymiaru sprawiedliwości<sup>3</sup>. Zachowując pozory kontynuacji przedwojennego systemu prawnego, pozostawiono kodeks karny z 1932 roku. Jednak w ciągu pierwszego dziesięciolecia istnienia Polski Ludowej wydano ponad 100 aktów dotyczących prawa karnego lub zawierających przepisy karne<sup>4</sup>. Lata 1944–1946 zaowocowały serią wyjątkowo dotkliwych, a zarazem najbardziej użytecznych dla władzy, dekretów Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego<sup>5</sup>. Stworzony dzięki nim oparty na wzorach sowieckich system

---

<sup>2</sup> J. Borowiec, *Aparat bezpieczeństwa a wojskowy wymiar sprawiedliwości. Rzeszowszczyzna 1944–1954*, Warszawa 2004, s. 259–276.

<sup>3</sup> K. Szwaagrzyk, *Zbrodnie w majestacie prawa 1944–1955*, Warszawa 2000, s. 22.

<sup>4</sup> A. Lityński, *Ustawodawstwo karne w pierwszych latach Polski Ludowej*, w: *Wojna domowa czy nowa okupacja? Polska po roku 1944*, red. A. Ajnenkiel, Wrocław 1998, s. 122.

<sup>5</sup> Były to m.in. Dekret PKWN z 23 września 1944 r. – Kodeks Karny Wojska Polskiego, Dekret 23 czerwca 1945 r. – Kodeks Wojskowego Postępowania Karnego, dwa dekrety (z 16 listopada 1945 r. i 13 czerwca 1946 r.) o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa, Dekret z 16 listopada 1945 r. o postępowaniu doraźnym oraz

charakteryzował się niezwykle surowością zarówno materialnoprawną, jak i proceduralną. Uderza liczba czynów zagrożonych najwyższym wymiarem kary<sup>6</sup>, który mógł być wymierzany także w odniesieniu do przestępstw będących przed wojną jedynie wykroczeniami (np. za posiadanie broni)<sup>7</sup>. Na wzór regulacji sowieckich penalizowano także czynności przygotowawcze, podżeganie oraz pomoc w popełnieniu zbrodni. Tym samym środek ciężkości przeniesiony został z czynu, na ujawnienie zamiaru jego popełnienia<sup>8</sup>.

Jednym z wyróżników powojennego wymiaru sprawiedliwości było otwarcie na szeroką skalę możliwości sądzenia przez sądy wojskowe osób cywilnych<sup>9</sup>. Co więcej, kompetencje wobec nich przekazane zostały specjalnie powołanym organom – wojskowym sądom rejonowym (którym podlegali również funkcjonariusze jednostek zmilitaryzowanych bezpieczeństwa publicznego, Milicji Obywatelskiej, Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego)<sup>10</sup>. W szczególnie istotnych z punktu widzenia władzy sprawach postępowanie prowadzono w trybie doraźnym<sup>11</sup>. Charakteryzował się on m.in. szybkim biegiem sprawy oraz dużymi uprawnieniami prokuratora wojskowego i przedstawicieli organów bezpieczeństwa publicznego, w których ręce oddano postępowanie przygotowawcze (pominięto tym samym instytucję sędziego śledczego). Wobec podejrzanych obligatoryjne było zastosowanie zarządzonego przez prokuratora tymczasowego aresztowania<sup>12</sup>.

Jedną z czarniejszych kart powojennego wymiaru sprawiedliwości, działającego w ścisłej współpracy z organami bezpieczeństwa,

---

z dnia 25 czerwca 1946 r. o przystosowaniu przepisów o postępowaniu doraźnym do postępowania przed sądami wojskowymi.

<sup>6</sup> Ponadto okólnikiem nr 04/47 z dnia 21 kwietnia 1947 r. Departament Służby Sprawiedliwości MON zobowiązał sądy sędziowskie orzekające w sprawach zbrojnego podżegania do wymierzania, co do zasady, najwyższego wymiaru kary przewidzianego za dany czyn. J. Borowiec, *Wojskowy Sąd Grupy Operacyjnej „Wisła”*, w: *Bieszczady w Polsce Ludowej 1944–1989*, red. J. Izdebski, Rzeszów 2009.

<sup>7</sup> M. Turlejska, „Sądy na kółkach”. *Głos przeciw karze śmierci*, „Przegląd Powszechny” 1988, nr 12/8098, s. 329.

<sup>8</sup> A. Lityński, *Ustawodawstwo karne...*, s. 127.

<sup>9</sup> A. Lityński, *O sądach wojskowych dla osób cywilnych w Polsce* (1946), „Studia Iuridica Lublinensia” 2016, t. XXV, nr 3, <http://journals.umcs.pl/sil> [dostęp: 3 marca 2018].

<sup>10</sup> J. Borowiec, *Akta wojskowego wymiaru sprawiedliwości jako źródło do badań nad komunistycznym systemem represji (1944–1956) na podstawie zbiorów archiwalnych Oddziału IPN w Rzeszowie*, <https://ipn.gov.pl/pl/archiw/dzialalnosc-naukowa-i-p/publikacje-internetowe/32845,Janusz-Borowiec-Akta-wojskowego-wymiaru-sprawiedliwosci-jako-zrodlo-do-badan-nad.html> [dostęp: 11 lutego 2018].

<sup>11</sup> Były to czyny opisane w niektórych artykułach dekretu o postępowaniu doraźnym, k.k.WP i dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r.

<sup>12</sup> Dekret z dnia 16 listopada 1945 r. *O postępowaniu doraźnym*, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19450530301> [dostęp: 26 lipca 2018].

jest powszechne stosowanie tortur psychicznych i fizycznych<sup>13</sup>. Na niekorzyść oskarżonego działała dodatkowo praktyka uwiarygadniania przez prokuratora wojskowego zeznań uzyskanych przed organami bezpieczeństwa. Nadawano im tym samym moc dowodową umożliwiającą składowi sędziowskiemu wymierzenie kary<sup>14</sup>.

To wszystko sprawiło, że wymiar sprawiedliwości, zwłaszcza w swoim wojskowym wydaniu, stał się w rękach komunistycznej władzy skutecznym i potężnym narzędziem do walki z politycznym przeciwnikiem.

## SĄD I PROKURATURA WOJSKOWA GRUPY OPERACYJNEJ „WISŁA”

WSGO „Wisła” powołano rozkazem formującym Grupę Operacyjną wydanym dnia 18 kwietnia 1947 roku<sup>15</sup>. Rozpoczął działalność jako Wojskowy Sąd Rejonowy w Krakowie na sesji wyjazdowej w Sanoku i według założeń miał rozpatrywać sprawy członków jednostek wchodzących w skład GO „Wisła”<sup>16</sup>. W stosunku do osób cywilnych zatrzymanych w trakcie prowadzenia operacji właściwy pozostawał WSR w Rzeszowie, jednak postępowanie przygotowawcze w ich sprawie prowadzić mógł prokurator wojskowy GO „Wisła” – Jan Prause. Później, wskutek „zaostżenia kursu” wobec ludności ukraińskiej, jurysdykcję wobec nich przekazano Sądowi GO<sup>17</sup>. To właśnie pokazowe procesy osób cywilnych oskarżonych o przynależność lub sprzyjanie ukraińskiemu podziemiui stały się podstawowym przedmiotem działalności Sądu. Funkcjonował on przez cały okres istnienia GO, a po jej rozwiązaniu<sup>18</sup> kontynuował pracę jako WSR w Rzeszowie<sup>19</sup>.

<sup>13</sup> O stosowaniu tortur wobec zatrzymanych Ukraińców pisze J. Borowiec w artykule *Wojskowy Sąd Grupy Operacyjnej „Wisła”...*, s. 100–102.

<sup>14</sup> Zobowiązanie to nałożono okólnikiem szefa Departamentu Służby Sprawiedliwości MON nr 26 z 30 października 1946 r., za: J. Borowiec, *Akta wojskowego wymiaru...*, <https://ipn.gov.pl/pl/archiw/dzialalnosc-naukowa-i-p/publikacje-internetowe/32845,Janusz-Borowiec-Akta-wojskowego-wymiaru-sprawiedliwosci-jako-zrodlo-do-badan-nad.html> [dostęp: 11 lutego 2018].

<sup>15</sup> J. Borowiec, *Aparat bezpieczeństwa...*, s. 68.

<sup>16</sup> *UPA v svitli...*, s. 12.

<sup>17</sup> Sprawozdanie z czynności Wojskowego Sądu Okręgowego nr 5 w Krakowie na sesji wyjazdowej w Sanoku – za okres od 22 kwietnia 1947 r. do 15 maja 1947 r., za: *ibidem*, s. 488.

<sup>18</sup> Mimo zakończenia akcji „Wisła” działania przeciwko Ukraińcom były kontynuowane, a miejsce GO „Wisła” zajęły m.in. grupy operacyjne KBW: „Sanok”, „Hrubieszów” oraz „Lubaczów”, czy Grupa Operacyjna „Tatry”. *Upa w svitli...*, s. 14; G. Motyka, *Od rzezi wołyńskiej do Akcji „Wisła”. Konflikt polsko-ukraiński 1943–1947*, Kraków 2011, s. 439.

<sup>19</sup> J. Borowiec, *Aparat bezpieczeństwa...*, s. 68.

Ostatecznie zakończył działanie na skutek zarządzenia szefa Departamentu Służby Sprawiedliwości z dniem 15 września 1947 roku<sup>20</sup>.

Według końcowego sprawozdania, podpisanego przez sędziego ppłk. Mariana Krupskiego za okres od 1 maja do 15 września 1947 roku, do Sądu wpłynęło 285 spraw dotyczących aż 315 osób cywilnych oraz tylko 49 wojskowych. Zapadło w nich 350 wyroków skazujących, 5 uniewinniających, 9 spraw przekazano do rozpoznania innym organom<sup>21</sup>. Osoby cywilne sądzone były w trybie doraźnym za przynależność lub współpracę z Ukraińską Powstańczą Armią i Organizacją Ukraińskich Nacjonalistów. Ponad połowa z wydanych wobec nich wyroków skazywała na najwyższy wymiar kary – karę śmierci. W literaturze najczęściej wskazuje się, że WSGO „Wisła” wydał takie orzeczenie wobec 173 osób<sup>22</sup>. Jest to liczba wskazana przez ppłk. Krupskiego w podsumowaniu pracy Sądu, tymczasem nie jest to liczba ostateczna. Jak ustaliłam w trakcie badań związanych z przygotowaniem pracy magisterskiej w 2008/2009 roku, porównując listy nazwisk skazanych na śmierć przez Sąd GO „Wisła” sporządzone przez Eugeniusza Misiłę oraz Janusza Borowca, wyrok wymierzający najwyższą karę ogłoszono wobec przynajmniej 174 osób. W swoim spisie Borowiec nie zawarł bowiem Dmytro Kiwera<sup>23</sup> (który zresztą wniósł o rewizję wyroku i uzyskał jego zamianę na 15 lat więzienia)<sup>24</sup>, u Misiły brakowało pierwotnie Piotra Słyszewskiego<sup>25</sup>. Akta prokuratorskie sprawy tego drugiego znajdują się w archiwum IPN w Wieliczce<sup>26</sup>. W zbiorze *Akcja Wisła 1947. Dokumenty i mate-*

<sup>20</sup> Sprawozdanie z czynności Wojskowego Sądu Rejonowego w Rzeszowie działającego przy Grupie Operacyjnej OW V w Krakowie za okres od dnia 1 września 1947 r. do 15 września 1947 r., za: *Akcja „Wisła” 1947. Dokumenty i materiały*, oprac. E. Misiło, Warszawa 2013, s. 942.

<sup>21</sup> Wykaz statystyczny z czynności Wojskowego Sądu przy GO w Rzeszowie za czas 1 maja – 15 września 1947, za: *UPA v svitli...*, s. 510.

<sup>22</sup> W książce *Akcja Specjalna „Wisła”* Jan Pisuliński podaje liczbę 177, jednak jest to najprawdopodobniej błąd w druku. Pozycje, do których odwołuje się autor tej publikacji, tj. J. Borowiec, *Ukraińcy skazani na śmierć przez Wojskowy Sąd Grupy Operacyjnej „Wisła” w 1947 roku*, w: *Studia rzeszowskie*, t. I, Rzeszów 1995; *idem*, *Wojskowy Sąd Grupy Operacyjnej... oraz E. Misiło w: Akcja „Wisła” 1947...*, wskazują liczby 173 (Borowiec) oraz 173 i 174 (Misiło). Zob. J. Pisuliński, *Akcja Specjalna „Wisła”*, Rzeszów 2017, s. 416.

<sup>23</sup> J. Borowiec, *Aparat bezpieczeństwa...*, s. 259–276. Dmytro Kiwer został natomiast wymieniony przez J. Borowca, który powołał się na ustalenia E. Misiły, w artykule *Ukraińcy skazani na śmierć...* W tekście tym autor zamieścił również tabelę, zawierającą 168 nazwisk, sporządzoną na podstawie zasobów Archiwum Państwowego w Rzeszowie oraz Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie.

<sup>24</sup> *Ibidem*, *UPA v svitli...*, s. 15.

<sup>25</sup> *Ibidem*, s. 567–573.

<sup>26</sup> IPN Kr 106/82, Akta sprawy przeciwko Piotrowi Słyszewskiemu.

riały wydany w 2013 roku, m.in. po zapoznaniu się z archiwaliami z Wieliczki, Misiło uzupełnił swój wykaz o Słyszewskiego. Badacz przypuszcza, że niezgodność uzyskanych w ten sposób danych z liczbą wskazaną w sprawozdaniu może wynikać z faktu pominięcia w nim wyroku wydanego na Jana Stefaniuka, który został unieważniony przez Najwyższy Sąd Wojskowy<sup>27</sup>. Nie można jednak wykluczyć zwykłej omyłki pisarskiej/rachunkowej, o którą nie trudno w sytuacjach, kiedy należy zgromadzić i opracować większą liczbę danych. Z taką omyłką mamy najprawdopodobniej do czynienia w innym przypadku. Według informacji zawartych w znajdującym się w Archiwum Krakowskiego Oddziału IPN Repertorium Wojskowej Prokuratury GO Rzeszów na karę śmierci został skazany kolejny ukraiński cywil – Józef Krajnyk<sup>28</sup>. Jednak w Repertorium Wojskowej Prokuratury GO „Wisła”, zawierającym wykaz spraw, w których zapadły wyroki orzekające karę pozbawienia wolności, ujęto tę samą osobę z adnotacją o skazaniu na 15 lat<sup>29</sup>. Jest to zbieżne z ustaleniami Misiły, który nazwisko Józefa Krajnyka (wersja Krajnik) umieścił w zbiorze krótkich notek biograficznych osób skazanych na karę więzienia. Sporządził ją, dysponując kopiami wyroków (choć jak wynika z przygotowanej przez niego publikacji, nie wszystkie były uwierzytelnione) – w przypadku Józefa Krajnyka wyroku o sygn. Sr 35/47<sup>30</sup>.

Wyroki skazujące na karę śmierci wydane przez WSGO „Wisła” zatwierdzane były przez dowódcę GO gen. Stefana Mossora (w sprawozdaniach z czynności sądu informowano o pojedynczych wypadkach odmowy ich zatwierdzenia, patrz: wyroki na: Jana Ćwieka, Stefana Trefenki czy Lubomira Tuckiego) lub jego zastępcę płk. Grzegorza Korczyńskiego<sup>31</sup>. Spośród skazanych na karę śmierci stracono 164 osoby. Wśród nich były dwie kobiety (Rozalia Mińko i Paraskevia Babiak)<sup>32</sup>.

---

<sup>27</sup> *Akcja „Wisła” 1947...*, s. 1093.

<sup>28</sup> IPN Kr 106/107, Repertorium Wojskowej Prokuratury GO Rzeszów, poz. 32.

<sup>29</sup> IPN Kr 106/105, Repertorium „W” Wojskowej Prokuratury Grupy Operacyjnej „Wisła” za okres: 2 stycznia 1947 r. – 31 grudnia 1947 r., poz. 137.

<sup>30</sup> *UPA v svitli...*, s. 527; J. Pisuliński, *Akcja Specjalna „Wisła”*, s. 416.

<sup>31</sup> Sprawozdania z czynności Wojskowego Sądu Grupy Operacyjnej „Wisła” w Rzeszowie za okres: od 16 czerwca do 30 czerwca 1947 r., za okres od 1 lipca do 15 lipca 1947 r., za: *UPA v svitli...*, s. 499–501.

<sup>32</sup> *Akcja „Wisła” 1947...*, oprac. E. Misiło, s. 1090–1093.

DZIAŁALNOŚĆ SĄDU I PROKURATURY WOJSKOWEJ  
GRUPY OPERACYJNEJ „WISŁA” W ŚWIELE DOKUMENTÓW  
ARCHIWUM KRAKOWSKIEGO ODDZIAŁU  
INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ

Archiwalia krakowskiego oddziału IPN, wśród których są wymienione już materiały ewidencyjne (repertoria) zawierające wykaz spraw, umożliwiając uzyskanie ogólnego obrazu działalności Sądu i Prokuratury. Dane obejmują najważniejsze daty postępowania, jego tryb oraz sposób zakończenia. Większość znalazła swój finał przed WSGO „Wisła” (w tym wypadku odnotowano informacje o zasądzonych karach, a także o ich wykonaniu – w rubrykach dotyczących osób skazanych na karę śmierci widnieje adnotacja „powieszony”). Część spraw została przekazana do prowadzenia właściwym prokuraturom lub rozpatrzenia innym sądom (jak choćby sprawa Piotra Gocza, uznanego za jednego z zabójców gen. Karola Świerczewskiego, którą przesłano do rozpatrzenia w Warszawie), niektóre zostały umorzone już na etapie postępowania przygotowawczego. Odnotowano również nazwę organów kierujących sprawą do prokuratury – w przypadku Ukraińców były to struktury bezpieczeństwa publicznego, w przypadku Polaków również sztaby jednostek lub inne organy prokuratorskie<sup>33</sup>. W repertoriach nie zawarto informacji o procesach, które odbyły się przed 23 maja 1947 roku<sup>34</sup>. Sprawa Rozalii Mińko odnotowana jest jedynie w Wyciągu z Repertorium Grupy Operacyjnej „Wisła”<sup>35</sup>.

Wśród spraw przeciwko Polakom, które miały pierwotnie stanowić przedmiot postępowań prowadzonych przez prokuraturę i sąd przy GO „Wisła” były m.in. sprawy o nadużycie władzy, uchybienia dyscyplinarne, zaniedbanie obowiązków, dezercje, samobójstwa. Pojawiają się także sprawy o przestępstwa kryminalne – spalenie cerkwi, kradzieże.

Bardziej szczegółowe informacje można uzyskać, badając akta prokuratorskie poszczególnych spraw, jednak z uwagi na zgromadzenie w archiwum tylko pewnej ich części – nie będzie to obraz pełny.

<sup>33</sup> IPN Kr 106/100, Repertorium Wojskowej Prokuratury Grupy Operacyjnej „Wisła”, poz. 212.

<sup>34</sup> *Upa v svitli...*, s. 567–573.

<sup>35</sup> Rozalia Mińko była 22-letnią łączniczką, której zarzucono, oprócz przekazywania meldunków, zbieranie ziół dla rannych członków UPA. Jej skazanie na karę śmierci oraz rozstrzelanie w pierwszej, zbiorowej egzekucji przeprowadzonej na mocy wyroku WSGO „Wisła”, jest jednym z symboli represji polskiego wymiaru sprawiedliwości wobec społeczności ukraińskiej w Polsce. Zob. *Akcja „Wisła” 1947...*, s. 146 i 623.



Materiały te dają jednak możliwość bliższego przyjrzenia się funkcjonowaniu wojskowych organów ścigania oraz wojskowego wymiaru sprawiedliwości, a także uzyskania charakterystyki osób, które przed nim stawały.

Teczki (91) zgromadzone w Wieliczce zawierają dokumenty procesowe 104 osób oskarżonych o działalność w ukraińskim podziemiu (103 zostały skazane na śmierć, jedna na karę 15 lat więzienia), 8 dotyczy procesów polskich żołnierzy (6 zostało uniewinnionych, 1 skazany na 3 lata więzienia, 1 osadził inny sąd), a 3 teczki zawierają dokumenty spraw, których dochodzenie zostało umorzone („sprawa napadu bandy UPA na wieś”<sup>36</sup>, „sprawa przeciwko sprawcom wysiedlenia polskich rodzin ze wsi Pelkinia w pow. jarosławskim”<sup>37</sup> oraz akta „w sprawie ranienia strz. Józefa Kokota z 7 DP”)<sup>38</sup>.

Większość z sądzonych Ukraińców została oskarżona i skazana w trybie doraźnym (o co wnioskowano w akcie oskarżenia) na podstawie 85 artykułu k.k.WP („Kto usiłuje pozbawić Państwo Polskie niepodległego bytu lub oderwać część jego obszaru podlega karze więzienia od lat 10 do 15 albo karze śmierci”)<sup>39</sup>. Bardzo często oskarżeniom tym towarzyszy zarzut nielegalnego posiadania lub przechowywania broni, sformułowany w art. 4 § 1 dekretu z 13 czerwca 1946 roku (zdarzało się, że prokurator oskarżał z art. 3 dekretu z 16 listopada 1945 r.). Oprócz tego Ukraińcy byli oskarżani m.in. o pomoc organizacji przestępczej lub jej członkom (art. 16 dekretu z 13 czerwca 1946 r.), o zamach na jednostki WP (art. 1 § 1 i 3 dekretu z 13 czerwca 1946 r. lub rzadziej art. 1 dekretu z 16 listopada 1945 r.) oraz o rozpowszechnianie wiadomości i sporządzanie lub rozpowszechnianie pism mogących zaszkodzić interesom Państwa Polskiego lub jego naczelnym organom (art. 22 i 23 § 1 i 2 dekretu z 13 czerwca 1946 r.).

Opierając się na opisanym wyżej materiale archiwalnym, można ustalić, że skazywani Ukraińcy byli w większości ludźmi młodymi, niewykształconymi – po zaledwie kilku klasach szkoły powszechnej, zdarzają się nawet analfabeci. Przeważnie były to osoby, które nie założyły jeszcze rodzin, nie posiadały majątku, nigdy nie były karane (w akcie oskarżenia: „rzekomo nie karane”), a także nie odbyły służby

<sup>36</sup> IPN Kr 106/51, Akta sprawy napadu bandy UPA na wieś.

<sup>37</sup> IPN Kr 106/72, Akta sprawy przeciwko sprawcom wysiedlenia wsi Pelkinia.

<sup>38</sup> IPN Kr 106/102, Akta w sprawie ranienia strz. Józefa Kokota.

<sup>39</sup> Kodeks karny Wojska Polskiego, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19440060027> [dostęp: 15 lutego 2018].

wojskowej. Ogromna większość była rolnikami, zdarzali się także robotnicy oraz rzemieślnicy (szewcy, krawcy, ślusarze), skazano także górnik. Prawie wszyscy byli wyznania grekokatolickiego. Zdarzały się pojedyncze przypadki Ukraińców prawosławnych (np. Wasyl Odyńiec<sup>40</sup> i Leon Jasenko)<sup>41</sup>.

Z informacji zawartych w akcie oskarżenia można dowiedzieć się, do jakich jednostek oskarżeni mieli należeć lub którym udzielali pomocy, poznać akcje oraz szkolenia, w których brali udział, a także informacje o broni w przypadku jej posiadania. Wśród Ukraińców, którzy stanęli przed sądem, był m.in. Aleksander Wachniak, który należał do SS Galizien<sup>42</sup> (za co WSGO „Wisła”, na podstawie 101 art. k.k.<sup>43</sup> skazał go na 10 lat pozbawienia wolności), Włodzimierz Żołądek, któremu przypisano udział we wspólnym z AK napadzie na Rzeszów<sup>44</sup>, czy Józef Pituch należący do sotni, która była obwiniana o zabójstwo gen. Świerczewskiego (sam oskarżony w akcji nie wziął udziału)<sup>45</sup>. Można także poznać okoliczności, w jakich zostali ujęci. Przed sądem GO stawiali aresztowani przez wojsko polskie, ale także przez żołnierzy radzieckich czy czechosłowackich<sup>46</sup>.

Rozprawa główna odbywała się w ciągu kilku, kilkunastu dni (choćby były przypadki, że odbywała się nawet po 3 tygodniach) od sporządzenia aktu oskarżenia. Oprócz kar przewidzianych w artykułach, z których oskarżenie zostało wniesione, sąd orzekał kary dodatkowe: utratę praw publicznych oraz obywatelskich praw honorowych przewidziane w art. 46 k.k.WP, przepadek całego mienia na mocy art. 48 § 1 k.k.WP, a także przepadek posiadanej nielegalnie przez skazanego broni, w myśl § 4 tego samego artykułu. Ponieważ przeważnie oskarżenie wnoszone było na podstawie kilku artykułów, orzekano karę łączną, o czym mówił art. 32 i 33 k.k.WP<sup>47</sup>. Uzasadniając wyrok, sąd wskazywał na brak okoliczności łagodzą-

---

<sup>40</sup> IPN Kr 106/25, Akta sprawy przeciwko Stefanowi Bodnarowi i Wasylowi Odyńcowi, k. 11.

<sup>41</sup> IPN Kr 106/76, Akta sprawy przeciwko Leon[owi] Jasenko, k. 1.

<sup>42</sup> IPN Kr 106/97, Akta sprawy przeciwko Aleksandrowi Wachniakowi, k. 2.

<sup>43</sup> IPN Kr 106/97, Akta sprawy przeciwko Aleksandrowi Wachniakowi, k. 12.

<sup>44</sup> IPN Kr 106/66, Akta sprawy przeciwko Stanisławowi Dmytrówowi i Włodzimierzowi Żołądkowi, k. 1.

<sup>45</sup> IPN Kr 106/24, Akta sprawy przeciwko Józefowi Pituchowi, k. 1.

<sup>46</sup> IPN Kr 106/91, Akta sprawy przeciwko Piotrowi Tchorykowi, k. 6; IPN Kr 106/92, Akta sprawy przeciwko Stefanowi Kucharzowi, k. 1.

<sup>47</sup> Art. 42 k.k.WP, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19440060027>

cych, nawet wówczas gdy oskarżony przekonywał, że „do bandy został wcielony siłą”<sup>48</sup>. Jako okoliczności obciążające podawano np.: „popelnienie przestępstwa na szkodę interesów Państwa Polskiego”<sup>49</sup>, „strzelanie do żołnierzy WP w ramach bandy UPA”<sup>50</sup>, „długi okres pobytu w bandzie”<sup>51</sup>, „wysokie napięcie złej woli wyrażające się w popelnianiu zbrodni p-ko życiu i mieniu ludzkiemu”<sup>52</sup>, „palenie wsi opuszczonych oraz zamieszkałych przez lojalnych obywateli”<sup>53</sup>, „działanie w bandzie z przekonania, długi okres posiadania broni”<sup>54</sup>, „trwanie w kłamstwie”<sup>55</sup>, „popelnienie przestępstwa z niskich pobudek i na szkodę Państwa Polskiego”<sup>56</sup>, „przestępstwo szczególnie niebezpieczne w okresie odbudowy państwa”<sup>57</sup>, „funkcja kierownicza”<sup>58</sup>, a także „ilość i jakość produktów zebranych dla bandy UPA” (w przypadku osoby zajmującej się zbieraniem kontyngentu)<sup>59</sup>. W wyroku wydanym na Michała Kordylaka sąd podkreślił, że „znamienną rzeczą w czynie oskarżonego jest wstąpienie do bandy w tym momencie, gdy akcja WP i organów bezpieczeństwa przeciwko bandom UPA była w pełni rozwinięta”<sup>60</sup>, a jako okoliczność obciążającą podał „zdecydowanie wrogie stanowisko do Rządu Rzeczypospolitej i obecnej rzeczywistości”<sup>61</sup>. Natomiast podsumowując sprawę Paraskewii Babiak, która podczas rozprawy nie przyznała się do winy, zwracał uwagę na „wybitnie wykretnie tłumaczenie” oraz podkreślał, że oskarżona „czując się niewinną, w ostatnim słowie prosić powinna o uniewinnienie, czego jednak nie uczyniła, prosząc wyrażnie o wymierzenie kary”<sup>62</sup>. Jak wynika z akt, oskarżeni na ogół przyznawali się do winy.

<sup>48</sup> IPN Kr 106/19, Akta sprawy przeciwko Piotrowi Karyszczakowi, k. 5.

<sup>49</sup> IPN Kr 106/35, Akta w sprawie przeciwko Mikołajowi Burchale, k. 6–7.

<sup>50</sup> IPN Kr 106/38, Akta sprawy przeciwko Piotrowi Kozioryńskiemu, k. 5–6.

<sup>51</sup> IPN Kr 106/63, Akta sprawy przeciwko Piotrowi Świentemu, k. 5–6.

<sup>52</sup> *Ibidem*.

<sup>53</sup> IPN Kr 106/49, Akta sprawy przeciwko Wasylowi Hukowi i Grzegorzowi Kraśnikowi, k. 7–9.

<sup>54</sup> IPN Kr 106/29, Akta sprawy przeciwko Józefowi Howańcowi, k. 5.

<sup>55</sup> IPN Kr 106/23, Akta sprawy przeciwko Dmytro Jakubowiczowi, k. 5–6.

<sup>56</sup> IPN Kr 106/16, Akta sprawy przeciwko Michałowi Tyrawskiemu, k. 8.

<sup>57</sup> IPN Kr 106/2, Akta sprawy przeciwko Mikołajowi Demkowiczowi, Józefowi Gburowi i Michałowi Demkowiczowi, k. 12.

<sup>58</sup> IPN Kr 106/25, Akta sprawy przeciwko Stefanowi Bodnarowi i Wasylowi Odyńcowi, k. 18–19.

<sup>59</sup> IPN Kr 106/32, Akta w sprawie przeciwko Michałowi Horeczko, k. 6–7.

<sup>60</sup> IPN Kr 106/26, Akta w sprawie przeciwko Michałowi Kordylakowi, k. 5.

<sup>61</sup> *Ibidem*.

<sup>62</sup> IPN Kr 106/15, Akta sprawy przeciwko Paraskewii Babiak, k. 6.

Zdarzało się, że zeznania zostały wycofane, jednak prokurator winę uważał za udowodnioną na podstawie zeznań świadka<sup>63</sup>.

Uderzające jest, że na śmierć skazywani byli ludzie, którzy nie pełnili ważnych funkcji w strukturach UPA. W akcie oskarżenia dotyczącym Michała Kordylaka<sup>64</sup> odnotowano, że broni nie otrzymał z braku wykształcenia. Jego zadaniem w partyzantce było m.in. noszenie bielizny, fasoli i taśmy do ręcznego karabinu maszynowego. Paraskewia Babiak była natomiast łączniczką, a jej zadanie polegało na przechowywaniu „sztafet”, czyli tajnej poczty, którą odbierali żołnierze UPA. Roman Hawrylak<sup>65</sup> skazany został za szycie płaszczy i mundurów, m.in. dla sotni Hromenki. Wielu ze skazanych zajmowało się kwatermistrzostwem lub było zwykłymi strzelcami. Osobą zajmującą ważniejsze stanowisko był np. Wasyl Banach<sup>66</sup> odpowiedzialny za kontrolę pracy polityczno-wychowawczej III rejonu OUN. Za funkcje kierownicze sąd uznawał także stanowisko dowódcy czoty, które pełnili m.in. Wasyl Odyniec i Stefan Bodnar (także jako „propagandysta”). Mimo że Wasyl Odyniec „w czasie pobytu w bandzie nie brał udziału w gwałtownych zamachach ani paleniu wsi, jedynie raz, jak sam wyjaśnił, brał udział w napadzie rabunkowym”, Stefan Bodnar natomiast „porzuciwszy broń uciekł z bandy do domu”, sąd nie dopatrywał się okoliczności łagodzących. Co prawda, dwaj oskarżeni usprawiedliwiali się przymusowym wcieleniem do UPA, „sąd jednak znając procedur werbowania członków do bandy U.P.A., tłumaczeniu temu nie dał wiary”<sup>67</sup>. Wyroku śmierci nie uniknął również Józef Pituch, który był zabrany przez Polową Żandarmerię i Służbę Bezpieczeństwa<sup>68</sup>.

Wśród dokumentów zgromadzonych w archiwum IPN w Wieliczce, znajdują się dwie skargi rewizyjne złożone przez obrońcę. W przypadku skazanego na śmierć Wasyla Syda<sup>69</sup>, obrońca Franciszek Boguta złożył skargę rewizyjną do NSW, zarzucając sądowi niewzięcie (wbrew przepisowi 51 k.k.WP) pod uwagę dobrowolnego oddania się w ręce wojska oraz wskazania miejsca ukrycia broni. Obrońca wnioskował

---

<sup>63</sup> IPN Kr 106/23, Akta w sprawie Dmytro Jakubowicza, k. 1.

<sup>64</sup> IPN Kr 106/26, Akta sprawy przeciwko Michałowi Kordylakowi, k. 1.

<sup>65</sup> IPN Kr 106/22, Akta sprawy przeciwko Romanowi Hawrylakowi, k. 116, według E. Misły właściwym imieniem jest Iwan. Patrz: *UPA v svitli...*

<sup>66</sup> IPN Kr 106/87, Akta sprawy przeciwko Wasylowi Banachowi, k. 1–2.

<sup>67</sup> IPN Kr 106/25, Akta sprawy przeciwko Stefanowi Bodnarowi i Wasylowi Odyncowi, k. 18–19.

<sup>68</sup> IPN Kr 106/24, Akta sprawy przeciwko Józefowi Pituchowi, k. 8.

<sup>69</sup> IPN Kr 106/80, Akta sprawy przeciwko Wasylowi Sydowi, k. 6.

o zamianę kary na dożywotnie więzienie<sup>70</sup>. Jak ustalił Janusz Borowiec karę ostatecznie zamieniono na 15 lat<sup>71</sup>. Ciekawym przypadkiem jest sprawa Mikołaja Staszkowa. Oskarżony był w 1939 roku karany za przynależność do Komunistycznej Partii Polski. W późniejszym czasie należał do PPR, z której został usunięty za szpiegostwo na rzecz UPA<sup>72</sup>, jak dowodziła obrona (Boguta) – niesłusznie. 8 czerwca został skazany na karę łączną 15 lat więzienia oraz 5 lat pozbawienia praw obywatelskich i przepadek mienia<sup>73</sup>. W uzasadnieniu wyroku jako okoliczności obciążające sąd podał bezwartościowość jednostki (z powodu alkoholizmu). 11 sierpnia obrońca złożył skargę rewizyjną<sup>74</sup> z powodu zbyt surowego, jego zdaniem, wyroku. Jak argumentował, dostatecznie udowodniono jedynie handel mundurami oraz kontakty z członkami UPA, co nie wyczerpywało, jego zdaniem, znamion czynu określonego w artykule 85 k.k.WP. Popełnienie przestępstwa z art. 4 § 1 dekretu z 1946 roku także nie zostało udowodnione. W jego przypadku nasuwają się wnioski, że na korzyść skazanego wpłynęła jego komunistyczna przeszłość, dzięki czemu, w przeciwieństwie do wielu swoich rodaków oskarżonych o sprzyjanie ukraińskiemu podziemi, nie został skazany na śmierć.

Są to wyjątkowe przypadki, w których funkcja obrońcy z urzędu nie była jedynie przykrywką mającą zapewnić pozory praworządności podczas mających charakter pokazowy procesów. Jednak przeważnie oskarżeni o tak ciężkie, z punktu widzenia władzy, przestępstwa byli zupełnie bezradni wobec wymiaru sprawiedliwości.

Kolejnym aspektem charakteryzującym działanie tego organu był tryb wykonania wyroków. Wydana przez szefa Departamentu Służby Sprawiedliwości Ministerstwa Obrony Narodowej płk. H. Holdera instrukcja nakazywała „wyroki śmierci wydane przez Sąd Wojskowy Grupy «Wisła» niezwłocznie po ogłoszeniu wyroku wykonywać”<sup>75</sup>. W okresie od wydania wymienionej instrukcji aż do połowy czerwca większość kar śmierci była wykonywana w dniu wydania wyroku, w późniejszym czasie ok. tygodnia od orzeczenia, a dopiero od po-

---

<sup>70</sup> *Ibidem*, k. 9.

<sup>71</sup> J. Borowiec, *Akta wojskowego wymiaru sprawiedliwości jako źródło do badań nad komunistycznym systemem represji (1944–1956) na podstawie zbiorów archiwalnych Oddziału IPN w Rzeszowie*.

<sup>72</sup> IPN Kr 106/73, Akta sprawy przeciwko Mikołajowi Staszkowski, k. 5.

<sup>73</sup> *Ibidem*, k. 19.

<sup>74</sup> *Ibidem*, k. 17.

<sup>75</sup> *UPA v svitli...*, s. 491; dalsza część instrukcji mówi: „powyższe dotyczy jedynie Upowców”.

czątku sierpnia okres ten wydłużył się do ok. dwu tygodni<sup>76</sup>. Powodowało to, że skazani praktycznie byli pozbawieni prawa do szansy na łaskę prezydenta RP lub odwołania się od wyroku do NSW. Możliwość wniesienia skargi rewizyjnej gwarantował art. 260 kodeksu wojskowego postępowania karnego, zaś art. 314 §2 tegoż kodeksu stanowił, iż „wykonanie kary śmierci może nastąpić dopiero po otrzymaniu zawiadomienia, że skazany nie został ulaskawiony”<sup>77</sup>. Również w dekrete z dnia 25 czerwca 1946 roku *O przystosowaniu przepisów o postępowaniu doraźnym do postępowania przed sądami wojskowymi* prawo przewidywało możliwość wniesienia skargi rewizyjnej przez prokuratora zarówno na korzyść, jak i niekorzyść skazanego w terminie 3 dni<sup>78</sup>. Mimo to zdarzało się, że prawomocność stwierdzano na dzień wydania wyroku<sup>79</sup>, często zaś po zaledwie kilku dniach<sup>80</sup>.

Na podstawie dokumentów, które dołączono do akt w zamkniętych, oznaczonych jako tajne, kopertach można poznać okoliczności wykonania najsurowszych kar. Znajdują się w nich protokoły wykonania kary śmierci oraz zaświadczenia naczelnika więzienia o śmierci więźnia z opinią lekarza więziennego (jako przyczyna zgonu podany jest wyrok WSGO „Wisła”). Protokół wykonania kary śmierci zawiera informacje o egzekucji. Mimo że k.k.WP przewidywał wykonanie kary śmierci przez rozstrzelanie<sup>81</sup>, Ukraińcy traceni byli przez powieszenie (na druku skreślano wyraz „rozstrzelany” i dopisywano „powieszony”)<sup>82</sup>. Egzekucja odbywała się w godzinach wieczornych, w obecności lekarza więziennego, naczelnika więzienia oraz prokuratora. Z dokumentów znajdujących się w archiwum krakowskiego oddziału IPN wynika, że zdecydowana większość skazanych nie żądała obecności duchownego w chwili egzekucji. Dopiero od września 1947

<sup>76</sup> *Ibidem*.

<sup>77</sup> Dekret z dnia 23 czerwca 1945 r. *Kodeks wojskowego postępowania karnego*, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19450360216> [dostęp: 25 lutego 2018].

<sup>78</sup> Dekret z dnia 25 czerwca 1946 r. *O przystosowaniu przepisów o postępowaniu doraźnym do postępowania przed sądami wojskowymi*, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19460300194> [dostęp: 25 lutego 2018].

<sup>79</sup> IPN Kr 106/5, Akta sprawy przeciwko Mironowi Boszkowiczowi, k. 8; IPN Kr 106/2, Akta sprawy przeciwko Mikołajowi Demkowiczowi, Józefowi Gburowi i Michałowi Demkowiczowi, k. 12; IPN Kr 106/8, Akta sprawy przeciwko Pawłowi Dmitryszynowi, k. 8.

<sup>80</sup> IPN Kr 106/107, Repertorium Wojskowej Prokuratury Grupy Operacyjnej w Rzeszowie.

<sup>81</sup> Art. 35 § 5 k.k.WP, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19440060027> [dostęp: 15 lutego 2018].

<sup>82</sup> Wyjątkiem była egzekucja pierwszej grupy skazanych przez WSGO „Wisła” 19 Ukraińców straconych strzałem w tył głowy w dniu 22 maja 1947 r. w lesie koło wsi Liszna. Za: E. Misło, *Akcja „Wisła” 1947...*, s. 145.

roku zaczynają pojawiać się informacje o odbytej spowiedzi skazanego. Nasuwać to może wniosek, że aż do tego czasu skazani nie mieli faktycznie możliwości skorzystania z posługi duchownego. Księżmi, którzy udzielali sakramentów przed egzekucją, byli: ks. Korneli Basara, ks. Walenty Gawel i ks. Emanuel Rudolf.

Wśród szczególnie poruszających dokumentów są prośby przebywających już na Ziemiach Zachodnich rodzin o informacje dotyczące losu skazanych. Na podstawie materiałów zgromadzonych w teczce Wiktora Bamburaka, możemy prześledzić starania jego żony o zdobycie wiadomości na temat męża. W teczce znajduje się napisany odręcznie 20 lutego 1948 roku list Julii Bamburak do Wojskowego Sądu Rejonowego w Rzeszowie:

W ubiegłym roku [...] został aresztowany mój mąż Wiktor Bamburak a w czerwcu tegoż roku było afiszowane, że on z innymi został wyrokiem Sądu Wojskowego na śmierć zasądzony. Proszę uprzejmie Świetny Sąd o doniesienie czy to jest prawda, że wyrok został wykonany. Z głębokim szacunkiem, Julia Bamburak<sup>83</sup>.

Pismo o podobnej treści Julia Bamburak skierowała również do Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Rzeszowie. W dniu 15 marca 1948 roku Wojskowa Prokuratura Okręgowa nr 5 wystosowała pismo zawiadamiające pytającą o wyroku skazującym jej męża na śmierć, który został wykonany (pismo oznaczone pieczęcią „Sprawa urzędowa. Opłatę uiszcza adresat”). Widocznie jednak pismo nie dotarło do przebywającej już wtedy na Ziemiach Zachodnich zainteresowanej (prawdopodobnie z powodu zmiany miejsca zamieszkania<sup>84</sup>). 18 września 1953 roku Bamburak napisała kolejny list skierowany do Wojskowej Prokuratury Okręgowej w Krakowie. W teczce znajduje się także odpowiedź prokuratury na ten list<sup>85</sup>.

Bardzo ciekawa jest treść pisma skierowanego w marcu 1949 roku przez Annę Bodnar do Prokuratora Sądu Okręgowego w Jarosławiu” (pisownia oryginalna):

Narodziłam się 1894 r. we w. Gruszowice [...] gdzie poślubiłam rolnika – Bodnar Jana, skutkiem czego przyszło na świat 3 synów i 2 córki, z liczby synów

---

<sup>83</sup> Świadczy to o pokazowym charakterze procesów, mających wzbudzić w przeciwniku strach i wpłynąć na jego morale.

<sup>84</sup> Pismo zawiadamiające żonę o śmierci męża wysłano na adres nadawcy podany w liście zawierającym zapytanie – Dobrociechy Glinka. Kolejne pismo od Bamburakowej przyszło z miejscowości Łaski.

<sup>85</sup> IPN Kr 106/18, Akta w sprawie przeciwko Wiktorowi Bamburakowi, k. 18–21.

Stefan Bodnar ur. 1924 r. brał udział w działaniach U.P.A. gdzie na tej podstawie został zaaresztowany przez Pow. Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Jarosławiu [...]. Decyzją Rządu zapadła akcja przesiedlenia na Ziemie Zachodnie wszystkich tych, co byli w jakimś stopniu blizki do konkretnych uczestników U.P.A. i A.K. jaki poszli błędną drogą i toczyli walkę przeciw Polsce Ludowej, na tej podstawie przez syna Stefana zostałam przesiedlona na teren Ziemi Zachodnich i z upomnianego czasu w calie nie posiadam żadnych wiadomości o synie. Proszę niniejszą prośbą odczuć moje matczyńskie czucie wobec zbłądzonego syna i jednocześnie, jak jego matka, zaznaczam, że ta sprawiedliwość jaka zapadła nad nim jest słusnością, ale jednocześnie powołni się na swe matczyńskie czucie i obowiązek, a więc proszę wiadomości o jego los, równobieżnie pozwalam sobie z czuciem zupełnej otwartości podkreślić, że w obecnej chwili w tych krokach jaki uczynił Rząd wobec nas [...] znalazłam szczęśliwy pobyt z prawem możliwości pracy otoczonej spokojem na terenach Ziemi Zachodniej i temu gdy to piszę, to proszę o jedno, niech ja stara matka otrzymam możliwość na wiadomość po zbłądzonym synie. [...] Dla odpowiedzi załączam znaczek pocztowy<sup>86</sup>.

Dokument ten wiele mówi o tym, jakich ludzi dotknęła akcja „Wiśła”. Anna Bodnar nie napisała listu osobiście, o czym świadczy inny (bardziej chwiejny i niewprawny) niż w przypadku treści, charakter pisma na złożonym przez nią podpisie. Trudno też nie zauważyć, że autorka listu nie posługiwała się biegle językiem polskim. Z tekstu wynika także, jak rozumiana przez poszukującą syna kobietę była akcja przesiedleńcza – odczytywała ją ona (przynajmniej tak dekladowała) jako konsekwencję współpracy z podziemiem (co ciekawe, nie tylko ukraińskim). Uderza też poczucie bezradności i pokory wobec władzy.

Ten i podobne przypadki wskazują na to, że rodziny pozbawione były możliwości pochowania straconych krewnych, a nawet nie były pewne ich losu. Sytuację komplikował fakt, że większość Ukraińców została przesiedlona już na Ziemie Odzyskane.

Ciekawe są również zawarte w aktach anonimowe donosy. W jednym z nich możemy przeczytać:

W rozmowie z Bodnarem Stefanem dowiedziałem się, że on dużo wie o sotniach U.P.A. i A.K., również wie o bunkrach, które nie wyda za żadne skarby. W dalszej rozmowie opowiadał, że był w rajzie propagandy, gdzie w skład wchodziły dwie sotnie A.K. i trzy sotnie U.P.A., oni rajzowali w okolicy Tarnów, Tomaszów, Chełm i byli nawet 43 km. od Warszawy. [...]. Było to w roku 1946. „Uczony”<sup>87</sup>.

<sup>86</sup> IPN Kr 106/25, Akta sprawy przeciwko Stefanowi Bodnarowi i Wasylowi Odyńcowi, k. 27–28.

<sup>87</sup> *Ibidem*.



Jest to kolejny przykład informacji bądź o współpracy podziemia polskiego i ukraińskiego, bądź (w przypadku gdy donos został spreparowany) o wykorzystaniu danych o współpracy AK i UPA w celach propagandowych. Dzięki informacjom zawartym w donosach znaleźć można również nazwiska osób, które współpracowały z ukraińskim podziemiem bądź były o to pomawiane<sup>88</sup>.

## ZAKOŃCZENIE

Zgromadzone w archiwum krakowskiego oddziału IPN materiały stanowią zbiór, który wprawdzie nie rewolucjonizuje stanu dotychczas posiadanej wiedzy, jednak jest częścią archiwaliów stanowiących cenne źródło dotyczące Wojskowego Sądu i Prokuratury GO „Wisła”. Z pewnością może stanowić materiał do kolejnych badań ich działalności, także z zakresu historii prawa. Zawartość zbioru dobrze oddaje sposób i cel działania tych organów „specjalnego przeznaczenia”. Nie ulega wątpliwości, że stały się one wbrew swojemu pierwotnemu przeznaczeniu narzędziem terroru wobec ukraińskiej ludności, bezpośrednio związanym z masową operacją przesiedleńczą, jaką była akcja „Wisła”. Z pewnością rzutuje to na jej całościową ocenę. Przeciw społeczności ukraińskiej wytoczono machinę bezwzględnego wymiaru sprawiedliwości wyposażoną w takie narzędzia, jak możliwość poddawania osób cywilnych pod jurysdykcję sądów wojskowych, prowadzenia spraw o czyny zagrożone największym wymiarem kary w trybie uproszczonego i przyspieszonego postępowania doraźnego, zrównanie przygotowania do przestępstwa z jego popełnieniem, prawo uznające za zbrodnie czyny będące niegdyś wykroczeniem.

Nawiązując do pytania o zasadność akcji „Wisła”, można zadać analogiczne pytanie, czy działalność wojskowego wymiaru sprawiedliwości w tym wypadku była usprawiedliwiona wyższą koniecznością. Nie podlega dyskusji fakt, że w stabilnym politycznie państwie nie może być mowy o działalności jakiegokolwiek zbrojnego podziemia. Prawem czy wręcz obowiązkiem władzy była zatem likwidacja OUN-UPA na terenie Polski. Jednak biorąc pod uwagę kontekst historyczny, działalności WSiPGO „Wisła” nie da się obronić. Wyroki

---

<sup>88</sup> IPN Kr 106/25, Akta sprawy przeciwko Stefanowi Bodnarowi i Wasylowi Odyńcowi, k. 1–5. „Nauczycielka na Młynach Natalia Melkusz, również pracowała z bandą, dając bandzie jeść, książki i w różny sposób wspomagala bandę. Marika Pajtasz nauczycielka [...] też pomagala bandzie, Maslij Katiusza uczy w szkole”.

wydawane były z naruszeniem i tak surowego oraz instrumentalnie potraktowanego już na etapie ustawodawstwa prawa. Razi niewspółmierność kary do popełnianych czynów. Znamienne jest, że przez sąd ten na śmierć skazywane były osoby, które nie ponosiły odpowiedzialności za taktykę oraz ideologię ukraińskiego podziemia. Byli to najczęściej ludzie młodzi, którzy nie odegrali znaczącej roli. Błyskawiczne wykonywanie wyroków pozbawiło wielu skazanych szansy na wniesienie rewizji czy ułaskawienie. Tymczasem w latach późniejszych, na co zwrócił uwagę m.in. Jan Pisuliński, kary śmierci uniknęły nawet znaczące postacie ukraińskiego podziemia. Stało się tak m.in. w przypadku dowódcy kurenia „Mesnyki” Iwana Szpontaka, który uzyskał jej zamianę na karę dożywotniego więzienia<sup>89</sup>. Nie można również pominąć faktu, że od czasu porozumień zawartych między ukraińskim i polskim podziemiem na wiosnę 1945 roku, oddziały UPA nie stanowiły już bezpośredniego zagrożenia na masową skalę dla polskiej ludności.<sup>90</sup> Wzrost popularności ukraińskiego podziemia, nawet na terenach, gdzie uprzednio nie miało ono poparcia, nastąpił w obawie przed przesiedleniami – najpierw do USSR, następnie w ramach akcji „Wisła”<sup>91</sup>.

Działalność omawianych instytucji wpisuje się w strategię komunistycznej władzy stosowaną wobec politycznych oraz ideologicznych przeciwników, niezależnie od narodowości, a akcje podejmowane rzekomo w interesie społeczeństwa powojennej Polski były jednocześnie w nie wymierzone. Powstanie specjalnego pionu sądownictwa wojskowego do sądzenia głównie osób cywilnych, będące swego rodzaju paradoksem, stanowi o charakterze wymiaru sprawiedliwości w pierwszych latach powojennej Polski i można zaryzykować stwierdzenie, że było przejawem „wojny”, jaką nowa władza prowadziła ze społeczeństwem.

---

<sup>89</sup> J. Pisuliński, *Akcja Specjalna...*, s. 417. Iwan Szpontak został ostatecznie zwolniony w 1981 r., zmarł 1989 r. w Koszycach. Za: *Akcja „Wisła” 1947...*, s. 151.

<sup>90</sup> G. Motyka, *Ukraińska Powstańcza Armia a akcja „Wisła”*, w: *Akcja „Wisła”*, red. J. Pisuliński, s. 111.

<sup>91</sup> Inaczej utrzymywała komunistyczna propaganda, wg której do momentu rozwiązania problemu ukraińskiego dzięki przesiedleniom, oddziały banderowskie kontynuowały w granicach Polski czystkę rozpoczętą w 1943 r. Zob. m.in. M. Zajączkowski, *Pod znakiem króla Daniela. OUN-B i UPA na Lubelszczyźnie 1944–1950*, Lublin–Warszawa 2016, s. 10.

## ANEKS

Dane osobowe Ukraińców, których akta znajdują się w archiwum IPN w Krakowie

| Imię i nazwisko    | Pseudonim           | Imiona rodziców                    | Data urodzenia | Miejsce urodzenia                 |
|--------------------|---------------------|------------------------------------|----------------|-----------------------------------|
| 1                  | 2                   | 3                                  | 4              | 5                                 |
| Babiak Paraskewia  | Ola                 | Mikołaj, Maria                     | 8.11.1927      | Zaleska Wola, pow. jarosławski    |
| Bamburak Wiktor    | Szpak               | Teodor, Anna                       | 16.11.1913     | Trzciniec, pow. przemyski         |
| Banach Wasył       | Bereza              | Grzegorz, Maria                    | 12.02.1919     | Wasyłów, pow. tomaszowski         |
| Bak Michał         | Kruk, Rybak, Bajda  | Józef, Maria                       | 5.11.1908      | Wołodź, pow. brzoźowski           |
| Bił Roman          | Bidota              | Jan, Maria                         | 8.08.1927      | Brusno, pow. lubaczowski          |
| Bodnar Stefan      | Sławko              | Jan, Anna                          | 25.05.1925     | Gruszowice, pow. jarosławski      |
| Borsuk Ignacy      | Lis                 | Jakub, Rozalia                     | 23.03.1921     | Olszanica, pow. leski             |
| Boszkowicz Miron   | Bystrij             | Włodzimierz, Pelagia               | 4.04.1927      | Uhnów, pow. tomaszowski           |
| Burchała Mikołaj   | Krywonos            | Szymon Golec,<br>Maria z Burchałów | 15.03.1918     | Piątkowa, pow. przemyski          |
| Burnicki Stanisław | Riw                 | Iwan, Anna                         | 14.03.1926     | Krzeczkowa, pow. przemyski        |
| Charyszczak Piotr  | -                   | Dymitr, Anna                       | 15.04.1918     | Ułucz, pow. brzeżowski            |
| Diakon             | Bojdur <sup>1</sup> | Józef, Rozalia                     | 17.12.1924     | Rakowa, pow. sanocki              |
| Demkowicz Michał   | -                   | Mikołaj, Helena                    | 18.07.1922     | Dobra Szlachecka, pow. sanocki    |
| Demkowicz Mikołaj  | -                   | Iwan, Katarzyna                    | 5.12.1900      | Dobra Szlachecka, pow. sanocki    |
| Dmitryszyn Paweł   | Neczaj              | Jan, Anna                          | 22.08.1923     | Zaleska Wola, pow. jarosławski    |
| Dobosz Hryć        | Łoza                | Michał, Joaśka                     | 1.05.1927      | Rakowa, pow. sanocki              |
| Domaradz Michał    | Panas               | Grzegorz, Pelagia                  | 2.01.1925      | Żernica Wyżna, pow. leski         |
| Drzystek Wojciech  |                     | Jan                                | 1.03.1903      | Wólka Ursynowska, pow. przeworski |
| Dymitrów Stanisław | Dorosz              | Iwan, Anna                         | 21.04.1920     | Krowica, pow. lubaczowski         |

| 1                              | 2                 | 3                  | 4                       | 5                                   |
|--------------------------------|-------------------|--------------------|-------------------------|-------------------------------------|
| Dziwyk Władysław               | Dziobenko         | Mikołaj, Tekla     | 10.08.1927              | Żochatyń, pow. przemyski            |
| Gbur Józef                     | –                 | Jan, Maria         | 25.09.1924              | Dobra Szlachecka, pow. sanocki      |
| Głubisz Andrzej                | Buśko             | Andrzej, Maria     | 9.12.1925               | Makowisko, pow. jarosławski         |
| Górak (Horak) Halina           | Katia             | Michał, Anna Skiba | 31.01.1925              | Zatwarnica, pow. lesko              |
| Hamulak Jan                    | Żurawel           | Grzegorz, Maria    | 24.06.1927              | Rakowa, pow. sanocki                |
| Harasym Aleksander             | Woldko, Karpo     | Dymitr, Katarzyna  | 3.03.1915 <sup>2</sup>  | Zaleska Wola, pow. jarosławski      |
| Hawrylak Roman <sup>3</sup>    | –                 | Jan, Maria         | 11.11.1926              | Siedlisko, pow. brzozowski          |
| Hnatejko Włodzimierz           | Zorian            | Wasył, Julia       | 11.09.1928              | Poddebce, pow. tomaszowski          |
| Horeczko Michał                | Michał            | Michał, Maria      | 30.11.1923              | Torki, pow. przemyski               |
| Hryciw Michał                  | Szczygieł         | Wasył, Aniela      | 4.02.1928               | Żabcze Murowane, pow. hrubieszowski |
| Huk Wasył                      | Hard <sup>4</sup> | Józef, Tekla       | 22.02.1919              | Drohobycz                           |
| Hum(ł)enny <sup>5</sup> Stefan | Koma              | Dmytro, Anna       | 21.12.1918              | Hrebenne, pow. tomaszowski          |
| Iwachów Włodzimierz            | Woron             | Michał, Anna       | 7.04.1928               | Krowica, pow. lubaczowski           |
| Iwanicki Jan                   | Kruk              | Mikołaj, Julia     | 12.07.1926              | Ruska Wieś, pow. przemyski          |
| Jadcyszyn Jarosław             | Szram             | Wasył, Julia       | 25.03.1928              | Siemuszowa, pow. sanocki            |
| Jakubowicz Dmytro              | Zelenyj           | Grzegorz, Maria    | 15.06.1920              | Chotyniec, pow. jarosławski         |
| Jasenko Leon                   | Szum              | Teodor, Pelagia    | 15.10.1921              | Moniatycze, pow. hrubieszowski      |
| Howaniec Józef                 | Kanarek           | Mikołaj, Anna      | 20.06.1923 <sup>6</sup> | Cisowa, pow. przemyski              |
| Pituch Józef                   | Kwitka            | Jan, Rozalia       | 17.12.1923 <sup>7</sup> | Wola Sękowa, pow. sanocki           |
| Kaczmar Jan                    | Bereza            | Julian, Maria      | 12.01.1924              | Kobylnica Wołoska, pow. lubaczowski |
| Kalamaj Mikołaj                | Hromowyj          | Stefan, Anna       | 9.12.1922 <sup>8</sup>  | Wierzbica, pow. tomaszowski         |
| Kitor Wasył                    | Stary             | Józef, Tekla       | 3.05.1912               | Ulhówek, pow. tomaszowski           |
| Kordylak Michał                | Hawrylak          | Jan, Katarzyna     | 22.10.1920              | Poręby, pow. brzozowski             |
| Kowalczyk Julian               | Družba            | Mikołaj, Anna      | 27.12.1926              | Malawa, pow. przemyski              |

| 1                  | 2             | 3                      | 4                       | 5                                         |
|--------------------|---------------|------------------------|-------------------------|-------------------------------------------|
| Kozioryński Piotr  | Łoza          | Michał, Maria          | 14.04.1923              | Stanisławczyk, pow. przemyski             |
| Kraśnik Grzegorz   | Dubowij       | Jan, Katarzyna         | 13.07.1923 <sup>9</sup> | Podemszczynna, pow. lubaczowski           |
| Ksiondzyk Iwan     | Czarnomorec   | Grzegorz, Paraska      | 24.03.1920              | Ulhówek, pow. tomaszowski                 |
| Kucharz Stefan     | Arsen         | Grzegorz, Anastazja    | 10.05.1905              | Lipa, pow. przemyski                      |
| Kuzemczak Mikołaj  | Sirko         | Mikołaj, Julia         | 20.12.1914              | Bereżka pow. leski                        |
| Leszko Jan         | Bogdan        | Teodor, Katarzyna      | 17.02.1921              | Brzeżawa, pow. przemyski                  |
| Lewicki Michał     | Weselyj       | Michał, Anna           | 17.08.1917              | Cisowa, pow. przemyski                    |
| Lisik Michał       | Sosnowyj      | Piotr, Ewa             | 5.10.1922               | Wylewa, pow. jarosławski                  |
| Łuczka/o Mikołaj   | Suk           | Antoni, Katarzyna      | 14.12.1914              | Buk, pow. leski                           |
| Łyszyk Ilko        | Zawziaty      | Iwan, Maria            | 3.08.1927               | Paszowa pow. leski                        |
| Makuszka Iwan      | Maczuga       | Ilko, Anna             | 30.06.1913              | Żuków, pow. lubaczowski                   |
| Mazur Grzegorz     | Rij           | Józef, Aniela          | 20.10.1924              | Szokowa, pow. Sądowa Wiśnia <sup>10</sup> |
| Melech Piotr       | Szpak         | Teodor, Maria Szczurek | 7.08.1926               | Zalewska Wola, pow. jarosławski           |
| Minda Michał       | Mak           | Mikołaj, Anna          | 5.06.1929               | Paszowa, pow. leski                       |
| Moskal Michał      | Dunaj         | Antoni, Maria          | 17.11.1923              | Wielopole, pow. sanocki                   |
| Naleśnik Stefan    | Lis           | Jan, Maria             | 24.03.1921              | Pawłokoma, pow. brzozowski                |
| Niewińskie Michał  | Kogut         | Daniel, Katarzyna      | 20.04.1922              | Lipa, pow. przemyski                      |
| Noga Aleksander    | Wiśnia        | Eliasz, Anastazja      | 8.11.1906               | Gaje, pow. jarosławski                    |
| Odyniec Wasyl      | Orich         | Jakub, Pałaszka        | 1.02.1912               | Jachotyń, pow. poławski                   |
| Olcha Wasyl        | Wasyl         | Michał, Katarzyna      | 12.02.1916              | Cetula, pow. jarosławski                  |
| Petrycki Mikołaj   | Jaseń         | Józef, Justyna         | 1922                    | Boryslawka, pow. przemyski                |
| Pistun Włodzimierz |               | Paweł, Tekla           | 24.09.1925              | Ulhówek, pow. tomaszowski                 |
| Polewka Michał     | Hołub, Zorian | Michał, Fenna          | 22.11.1922              | Wola Sękowa, pow. sanocki                 |
| Poliwka Wasyl      | Kasjan        | Mikołaj, Katarzyna     | 1.10.1927               | Terka, pow. leski                         |

| 1                                   | 2            | 3                              | 4                        | 5                                       |
|-------------------------------------|--------------|--------------------------------|--------------------------|-----------------------------------------|
| Popielowski Paweł                   | –            | Michał, Stefania               | 7.02.1927                | Buchowice, pow. Mościska                |
| Pudlik Andrzej                      | Bystry       | Grzegorz <sup>11</sup> , Julia | 22.05.1927               | Łubna, pow. krośnieński                 |
| Radosz Michał                       | Ostryj       | Jan, Maria                     | 26.01.1924               | Żernica Wyżna, pow. leski               |
| Rawski Iwan                         | Rotmir       | Grzegorz, Ewa                  | 27.02.1917               | Łubliniec, pow. lubaczowski             |
| Roman Józef                         | Czupr        | Dmytro, Anastazja              | 29.01.1924               | Jawornik, pow. przemyski                |
| Rudawski Andrzej                    | Iz           | Teodor, Anna                   | 26.01.1926               | Pawłokoma, pow. brzozowski              |
| Salik Wasyl                         | Sawara       | Mikołaj, Katarzyna             | 2.02.1922                | Łubliniec Stary, pow. lubaczowski       |
| Slyszewski Piotr                    | Osoka        | Michał, Ewa                    | 12.06.1920               | Ustrzyki, pow. leski                    |
| Solar Iwan                          | Stybij       | Antoni, Zofia                  | 11.09.1925               | Leszczawa Górna, pow. przemyski         |
| Sołtys Paweł                        | Czumak       | Grzegorz, Katarzyna            | 25.05.1922               | Peratyn, pow. Radziechów (woj. lwowski) |
| Sosnowski Włodzimierz               | Grab         | Stanisław, Katarzyna           | 3.04.1923                | Lipa, pow. przemyski                    |
| Staszków Mikołaj                    | Dobrański    | Maksym, Katarzyna              | 21.12.1907               | Bykowie, pow. sanocki                   |
| Sup Władysław                       | Bystryj      | Jan, Zofia                     | 10.12.1921               | Piątkowa, pow. przemyski                |
| Sycz Michał                         | Sirko        | Andrzej, Anna                  | 23.10.1927               | Onyszki, pow. lubaczowski               |
| Syd Wasyl                           | Suk, Snyp    | Stefan, Ewa                    | 13.03.1922 <sup>12</sup> | Nowe Siolo, pow. lubaczowski            |
| Sykała Jan                          | Orlik, Zenon | Józef, Maria                   | 2.02.1920                | Chorzów, pow. jarosławski               |
| Szewczyk Jarosław                   | Berez        | Józef, Katarzyna               | 8.09.1927 <sup>13</sup>  | Wujskie, pow. sanocki                   |
| Szwed Iwan                          | Dowhyj       | Iwan, Maria                    | 20.11.1920               | Lubycza Kułajecka, pow. tomaszowski     |
| Szyc Mikołaj                        | Bereza       | Hryć, Anna                     | b.d.12.1910              | Cisna, pow. leski                       |
| Święty (Święty) Piotr <sup>14</sup> | Moroz        | Józef, Maria                   | 27.03.1922               | Koniusza, pow. przemyski                |
| Terefenko Stefan                    | Rak          | Michał, Maria                  | 19.08.1928               | Paszowa, pow. leski                     |
| Tomaszewski Stefan                  | Rysik        | Józef, Katarzyna               | 21.07.1925               | Serednica, pow. leski                   |
| Truchan Jan                         | Kluk         | Onyszko, Paranka               | 1926 <sup>15</sup>       | Nienowice, pow. jarosławski             |
| Tchoryk Piotr                       | Worobieij    | Michał, Pelagia                | 16.01.1921               | Żernica Wyżna, pow. leski               |
| Tyrawski Michał                     | –            | Stefan, Katarzyna              | 22.10.1922               | Brzeżawa, pow. przemyski                |

| 1                      | 2         | 3                            | 4          | 5                            |
|------------------------|-----------|------------------------------|------------|------------------------------|
| Wachniak Aleksander    | Lisowyk   | Władysław, Maria             | 16.09.1924 | Przemysł                     |
| Waselina Michał        | Czumak    | Eliasz, Katarzyna            | 23.02.1926 | Mosty Małe, pow. tomaszowski |
| Wojtowicz Mikołaj      | Białyj    | Andrzej, Ewa                 | 17.05.1919 | Hulcza, pow. hrubieszowski   |
| Wołk Józef             | Choroszok | Mikołaj, Krystyna            | 15.02.1915 | Uherce, pow. leski           |
| Woźnica Paweł          | Maksym    | Jan, Maria                   | 2.04.1919  | Zachoczew, pow. leski        |
| Wroszczakowski Andrzej | Lis       | Teodor, Maria                | 15.10.1913 | Trzciniec, pow. przemyski    |
| Wujczyk Teodor         | -         | Jan, Katarzyna <sup>16</sup> | 2.03.1912  | Malawa, pow. przemyski       |
| Zielonka Paweł         | Siryj     | Michał, Maria                | 29.06.1924 | Dobra, pow. jarosławski      |
| Żoładek Włodzimierz    | Borys     | Ilko, Melania                | 14.09.1923 | Żarnica, pow. lubaczowski    |
| Żołyński Mikołaj       | Bogdan    | Michał, Katarzyna            | 5.05.1927  | Batycze, pow. jarosławski    |
| Basalik Jarosław       | Sołowij   | Grzegorz, Ksenia             | 25.04.1927 | Torki, pow. radziechowski    |
| Kupecki Pańko          | Olyn      | Andrzej, Katarzyna           | 11.01.1926 | Oplytna, pow. żółkiewski     |

<sup>1</sup> W akcie oskarżenia: Bujtor.<sup>2</sup> W akcie oskarżenia, podano datę 30.11.1915.<sup>3</sup> W zawiadomieniu o śmierci więźnia oraz w opracowaniu Edwarda Misły: Iwan.<sup>4</sup> W akcie oskarżenia wersja Hart.<sup>5</sup> W dokumentach występują obie wersje nazwiska.<sup>6</sup> W akcie oskarżenia oraz zawiadomieniu o śmierci więźnia podano datę 26.06.1923.<sup>7</sup> W akcie oskarżenia 1.05.1923.<sup>8</sup> W akcie oskarżenia 10.12.1922.<sup>9</sup> W zawiadomieniu o śmierci więźnia data 13.07.1913.<sup>10</sup> W jednym z protokołów przesłuchania podano Szutowa, pow. Jaworów (również Misilo podaje tę wersję).<sup>11</sup> Tak też podaje Misilo oraz akt zgonu, natomiast w pozostałych dokumentach jako imię ojca podano Andrzej.<sup>12</sup> W akcie oskarżenia: 12.03.1922.<sup>13</sup> W akcie oskarżenia oraz zawiadomieniu o śmierci więźnia 26.09.1929.<sup>14</sup> W dokumentach występują obie wersje nazwiska.<sup>15</sup> Dokładniejszej daty nie pamiętał.<sup>16</sup> W akcie oskarżenia i zawiadomieniu o zgonie Anna.

Źródło: IPN Kr Prokuratura Wojskowa Grupy Operacyjnej „Wisła”.